

В68

2640р

НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М.П. ДРАГОМАНОВА

ВОЛОВИК НАТАЛІЯ ІВАНІВНА

УДК 376.352.016:796 (043)

ФОРМУВАННЯ КООРДИНАЦІЙНИХ УМІНЬ ДІТЕЙ
4-5-РІЧНОГО ВІКУ З ФУНКЦІОНАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ ЗОРУ
В ДОШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

13.00.02 – теорія та методика навчання
(фізична культура, основи здоров'я)

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

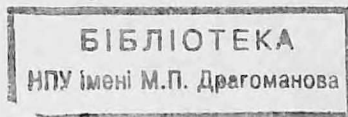
НБ НПУ

100207721

Київ – 2008

5920

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент
Тимошенко Олексій Валерійович,
Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, Інститут фізичного виховання і спорту, директор;

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор, академік АПН України
Богуш Алла Михайлівна,
Південноукраїнський державний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського, кафедра теорії та методики дошкільного виховання, завідувач;

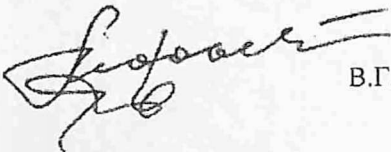
кандидат педагогічних наук, доцент
Богініч Ольга Любомирівна,
Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, доцент кафедри дошкільної педагогіки.

Захист відбудеться "14" травня 2008 року о 14³⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К.26.053.14 Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, (01601, Київ, вул. Пирогова, 9).

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (01601, Київ, вул. Пирогова, 9)

Автореферат розісланий "12" квітня 2008 року

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

В.Г. Арефьев

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Дошкільний період життя дитини є найбільш відповідальним етапом розвитку організму й становлення особистості людини. Саме в дитинстві закладаються основи здоров'я, правильного фізичного розвитку, відбувається становлення рухових якостей (Е.С. Вільчковський). На жаль, впродовж останнього десятиліття в Україні з різних причин значно збільшилася кількість дітей, які мають відхилення у фізичному розвитку та вади здоров'я (Р.В. Чудна).

Здібність відчувати та сприймати власні рухи, яка визначається широким спектром координаційних здібностей, є однією з найважливіших передумов успішного оволодіння вміннями й навичками навчальної та трудової діяльності. У дитячому віці інтенсивно дозрівають всі необхідні морфологічні та психофізіологічні передумови, що обумовлюють формування координаційних здібностей (Е.С. Вільчковський, Л.Д. Глазиріна, Е.Я. Степаненкова). Ця обставина свідчить про те, що саме в цьому віці можна починати активний розвиток координаційної сфери.

Незважаючи на те, що за останні роки накопичено достатній теоретичний та експериментальний матеріал з питань, пов'язаних з формуванням та розвитком рухової сфери дітей з вадами зору (Л.А. Єракова, В.Г. Ковиліна, Л.С. Сековець, Л.В. Харченко, К.С. Яримбаш), проблемі формування координаційних умінь дітей дошкільного віку з функціональними порушеннями зору не надавалося достатньої уваги, хоча вона є складною та важливою для вирішення питань, пов'язаних з проблемою порушень у руховій сфері дітей з вадами зорового аналізатора. Також слід відзначити безсумнівну значущість проблеми розвитку та вдосконалення координаційних здібностей, хоча навіть на сьогоднішній день так і не вдалося досягнути єдності поглядів з багатьох питань, що стосуються цієї проблеми. Недостатньою є кількість наукових досліджень, спрямованих на комплексне визначення рівня розвитку координаційних здібностей та критеріїв їх оцінювання, проблеми методики формування координаційних умінь, що суттєво знижує ефективність навчання, зорієнтованого на розвиток, формування та вдосконалення координаційних здібностей дітей з порушенням зорового аналізатора. Це, в свою чергу, суттєво знижує ефективність формування адаптаційних процесів, що компенсують недоліки зорової інформації в процесі реалізації рухової діяльності.

На сьогоднішній день вивчення всіх аспектів проблеми методики формування координаційних умінь дітей дошкільного віку з функціональними порушеннями зору становить особливий науковий інтерес. Разом з тим у даній проблемі залишається достатньо питань, які не отримали необхідного науково-методичного обґрунтування, що й зумовило актуальність роботи.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дослідження входить до Тематичного плану науково-дослідних робіт Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, який затверджений Вченою радою НПУ імені М.П. Драгоманова (протокол № 5 від 22 грудня 2006 року). Науковий напрям університету: „Теорія і технологія навчання та виховання в системі освіти”. Тема дисертаційного дослідження затверджена на засіданні наукової координаційної ради АПН України (протокол № 1 від 29 січня 2008 року).

Дослідження виконується відповідно до основних напрямів Національної програми „Діти України”, Цільової комплексної програми „Фізичне виховання – здоров’я нації”, Національної доктрини розвитку фізичної культури і спорту, Закону України „Про освіту”, теорії і методики фізичного виховання, спортивної педагогіки, загальної педагогіки, вікової психології.

Метою дослідження є розробка та теоретичне обґрунтування методики формування координаційних умінь з урахуванням вікових особливостей їх розвитку в дітей середнього та старшого дошкільного віку з функціональними порушеннями зору.

Завдання дослідження:

1. Дослідити вікову динаміку розвитку координації рухів дітей 4-5 років, які мають порушення зорового аналізатора.
2. Дати порівняльну характеристику рівня розвитку координаційних здібностей дітей середнього та старшого дошкільного віку з функціональними порушеннями зору та без зорової патології.
3. Визначити кількісні критерії оцінки розвитку координаційних здібностей дошкільнят з порушенням функцій зорового аналізатора.
4. Розробити, теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити ефективність методики формування координаційних умінь дітей 4-5 років з функціональними порушеннями зору в дошкільних навчальних закладах.

Об’єкт дослідження – процес формування координаційних умінь дітей середнього та старшого дошкільного віку з функціональними порушеннями зору.

Предмет дослідження – зміст, засоби і методи формування координаційних умінь дітей 4-5-річного віку з порушенням функцій зорового аналізатора в дошкільних навчальних закладах.

Методи дослідження:

- аналіз науково-методичної літератури;
- педагогічне спостереження; аналіз медичних карт;
- педагогічне тестування;
- педагогічний експеримент;
- методи математичної статистики.

Наукова новизна одержаних результатів:

- доповнено й уточнено інформацію, яка стосується вікових особливостей розвитку координаційних здібностей дітей дошкільного віку та критеріїв їх оцінювання;

- отримано нові дані про вікову динаміку комплексного прояву рухової координації у дітей 4-5 років, які мають функціональні порушення зору, показано погіршення в них якості рухового регулювання під час виконання вправ різної координаційної структури;

- вперше визначено кількісні критерії оцінки розвитку координаційних здібностей дітей середнього та старшого дошкільного віку з порушенням функцій зорового аналізатора і представлено їх у вигляді оціночних шкал;

- новою є розроблена автором методика формування координаційних умінь на основі використання спеціальних програм занять, комплексів фізичних вправ для

цілеспрямованого удосконалення координаційних здібностей з урахуванням вікових особливостей їх розвитку в дітей 4-5 років з функціональними порушеннями зору.

Практичне значення одержаних результатів полягає в теоретичному обґрунтуванні і практичній розробці методики формування координаційних умінь та впровадженні методики в процесі занять фізичними вправами дітей 4-5-річного віку, під час яких доведена її ефективність, що підтверджується довідками про впровадження № 77/3 від 27.11.2007 року, № 10/5 від 30.11.2007. Використання розробленої методики та критеріїв оцінювання розвитку координаційних здібностей дошкільнят з функціональними порушеннями зору в подальшому сприятиме поліпшенню ефективності занять фізичними вправами в дошкільних навчальних закладах, здійсненню попереджень виникнення недоліків у фізичному розвитку та формуванні рухової сфери дітей.

Особистий внесок здобувача. Визначено комплексний рівень та кількісні критерії оцінки розвитку координації рухів дітей 4-5 років з порушенням функцій зорового аналізатора; розроблено методику формування координаційних умінь дітей середнього та старшого дошкільного віку з функціональними порушеннями зору.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати дослідження доповідались на всеукраїнській науково-практичній конференції „Актуальні проблеми фізичного виховання та спорту на сучасному етапі” (м. Чернігів, 2007р.), науково-практичних конференціях Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (м. Київ, 2004, 2005, 2006, 2007 рр.). За матеріалами досліджень виконано стендову доповідь на всеукраїнській науково-практичній конференції „Фізичне виховання студентів вищих навчальних закладів: здобутки, проблеми та шляхи їхнього вирішення у контексті вимог Болонської декларації” (м. Київ, 2007 р.).

Публікації. Основні положення та результати дослідження відображено в 10 публікаціях автора, 6 з них – у фахових виданнях України.

Структура дисертації. Дисертація складається зі списку умовних скорочень, вступу, чотирьох розділів, висновків до кожного розділу, висновків, практичних рекомендацій, додатків (9) і списку використаних джерел. Обсяг дисертації становить 222 сторінку. Робота містить 2 рисунки, 42 таблиці, що займають 14 сторінок основного тексту. Список використаних джерел вклучає 257 найменувань, з них 21 - зарубіжних авторів.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовано актуальність теми, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, методи дослідження; розкрито наукову новизну, практичне значення одержаних результатів, особистий внесок здобувача, подано дані щодо апробації і впровадження результатів дослідження.

У першому розділі „Теоретико-методичні засади розвитку координаційних здібностей дітей дошкільного віку з функціональними порушеннями зору”

зроблений аналіз науково-методичної літератури з таких напрямів: сучасний стан дослідження проблеми розвитку координаційних здібностей дітей дошкільного віку; роль зорової системи в розвитку координації рухів; негативний вплив порушення функцій зорового аналізатора на фізичний розвиток та формування рухової сфери дитини; вивчено особливості проведення занять фізичними вправами в дітей з порушеннями зору.

Аналіз науково-методичної літератури дає змогу зробити висновок, що дошкільний період життя дитини є найбільш відповідальним етапом розвитку організму й одним з найважливіших у становленні особистості людини (Е.С. Вільчковський). Чим більшим запасом рухових умінь та навичок володіє дитина, тим більш різноманітним буде її руховий досвід й ширшою база для оволодіння новими формами рухової діяльності, тобто координаційні здібності є ґрунтом для формування всіх рухових якостей дитини (Е.С. Вільчковський, Л.Д. Глазиріна, Е.Я. Степаненкова).

Науковці (Е.С. Вільчковський, Л.Д. Глазиріна, О.В. Демидова, Е.Я. Степаненкова) наполягають на тому, що цілеспрямований розвиток та формування координаційних здібностей з раннього віку, включаючи дошкільний, призводять до того, що діти значно швидше та більш раціонально опановують різноманітні рухові дії, на більш якісному рівні засвоюють нові та легше перебудовують старі програми виконання рухів, краще удосконалюють техніку виконання вправи, легше справляються із завданнями, які вимагають високого рівня психофізіологічних функцій у моторній та інтелектуальній сферах, постійно поповнюють руховий досвід, набувають вмінь раціонально та економно витратити свої енергетичні ресурси, відчувати радість та задоволення від постійного опанування різноманітними видами фізичних вправ. Ефективність навчання основним рухам, тобто формування необхідних рухових умінь та навичок, забезпечують передовсім рухові координаційні здібності, які одночасно здійснюють суттєвий вплив на розумовий розвиток дитини (В.П. Губа, В.П. Алпацька, А.А. Пивовар).

Вивчення науково-методичної літератури і досвіду передової практики засвідчує, що порушення зору негативно впливає на фізичний розвиток дитини, формування її рухової сфери, функціональних показників. У дітей з порушенням зору дефіцит рухів призводить до функціональних та морфологічних змін. У них найбільш часто спостерігаються хвороби серцево-судинної системи, органів дихання, опорно-рухового апарату, органів слуху, обміну речовин. У той же час причиною зниження показників функціональних проб нерідко виступають недостатня тренуваність організму та низька рухова активність (Л.А. Єракова, Л.С. Сековець, Б.В. Сермеєв, Б.Г. Шеремет, К.С. Яримбаш).

Як зазначають дослідники (Л.І. Ростомашвілі, Л.С. Сековець, Б.В. Сермеєв, Б.Г. Шеремет) у дітей з порушенням зору, як правило, спостерігається цілий комплекс відхилень у фізичному розвитку та руховій сфері. Діти з порушенням зорового аналізатора за рівнем фізичної підготовленості (швидкість, спритність, гнучкість, витривалість) поступаються своїм одноліткам, які мають нормальний зір, проте найбільші відхилення моторики поширюються на координаційну сферу

(Б.В. Сермеєв, Л.В. Харченко). Ці відхилення є однією з головних причин, які утруднюють формування рухових умінь та навичок, розвиток фізичних якостей. Науковці (Л.С. Сековець, Б.В. Сермеєв) наголошують, що своєчасне застосування фізіологічно обґрунтованих фізичних навантажень, раціональне використання різноманітних засобів та методів фізичного виховання може стати виходом з цієї ситуації, оскільки діти з порушенням зору мають значно більшу потребу в м'язовій діяльності, ніж їх здорові однолітки. Проте починати її слід з раннього дитинства, інакше буде втрачено час активного педагогічного впливу.

У другому розділі „Методи та організація досліджень” висвітлено методи та організацію дослідження, описано комплексну програму тестування координаційних здібностей у дітей середнього та старшого дошкільного віку з функціональними порушеннями зору.

Нами було підібрано комплекс раніше апробованих тестів і методик для визначення рівня розвитку координаційних здібностей дітей 4-5-річного віку з функціональними порушеннями зору, які, з одного боку, адекватно відображували рівень розвитку координаційних здібностей і рухового регулювання під час виконання вправ різної координаційної структури, а з іншого - були доступні дітям з функціональними порушеннями зору, відповідали їх морфологічним можливостям та руховій підготовці. Тестування дітей з порушенням зору ускладнювалося через обмеження вибору тестів. З набору тестів було виключено висипи, зістрибування з висоти, різкі нахили, вправи з обтяженнями, стрибки на максимальну відстань, перекиди. У констатувальному педагогічному експерименті використано 11 тестів, запропоновані Л.П. Сергієнком. При цьому оцінено такі види координаційних здібностей (за В.М. Платоновим): до оцінки й регуляції просторово-часових та динамічних параметрів рухів, збереження статичної та динамічної рівноваги, відчуття ритму, орієнтування в просторі, розслаблення м'язів, координованості рухів.

Дослідження проводилось у три етапи на кафедрі фізичного виховання і спорту Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова.

На першому етапі (2004-2005рр.) проведено аналіз літературних джерел з питань, пов'язаних з особливостями розвитку координаційних здібностей дітей дошкільного віку, особливостями рухових порушень у дітей з вадами зору та виконано підбір тестів та методик дослідження координаційних здібностей у дітей.

На другому етапі (вересень 2005 - серпень 2006рр.) проведено констатувальний педагогічний експеримент для визначення рівня розвитку координаційних здібностей у дітей середнього та старшого дошкільного віку з функціональними порушеннями зору та дітей без зорової патології. Визначено й розроблено кількісні критерії оцінювання їх розвитку та представлено у вигляді оціночних шкал. На цьому етапі проводилось вивчення медичних карт дітей з функціональними порушеннями зору: вивчення особливостей зорової патології, стану гостроти зору, фізичного розвитку, стану здоров'я. Проводилось педагогічне спостереження на заняттях з фізичної культури, лікувальної фізичної культури з метою одержання більш повної інформації про особливості проведення занять з

дітьми із зоровою патологією. На цьому етапі розроблено методику формування координаційних умінь у дітей 4-5 років з функціональними порушеннями зору.

Третій етап (вересень 2006 – грудень 2007рр.) присвячено впровадженню експериментальної методики формування координаційних умінь у дітей 4-5 років з порушенням зорового аналізатора на заняттях з фізичної культури (вересень 2006 – березень 2007рр.) та здійснено аналіз отриманих даних (квітень 2007 – грудень 2007рр.).

Дослідження проводилось з дітьми 4-5-річного віку на заняттях з фізичної культури на базі школи-дитячого садка „Пізнайко” І ступеня для дітей з вадами зору та на базі комунального дошкільного навчального закладу (ясла-садок) №712 м. Києва. Всього в експериментальному дослідженні взяло участь 213 дітей. У констатувальному педагогічному експерименті взяло участь 139 дітей 4-5 років. З них 79 дітей 5 років: 15 дівчаток та 22 хлопчика зі спеціалізованих груп для дітей з порушенням зору, 26 дівчаток та 16 хлопчиків без зорової патології. І 60 дошкільнят 4 років, а саме 18 дівчаток та 14 хлопчика зі спеціалізованих груп для дітей з порушенням зору, 13 дівчаток та 15 хлопчиків без порушення зорового аналізатора. У формувальному педагогічному експерименті брали участь 74 дітей 4-5 років з функціональними порушеннями зору, з яких 20 дівчаток та 18 хлопчиків 5 років, 16 хлопчиків та 20 дівчаток 4 років.

У третьому розділі „Особливості розвитку координаційних здібностей дітей 4-5-річного віку з функціональними порушеннями зору” зроблено порівняльний аналіз рівня розвитку координаційних здібностей дітей 4-5-річного віку з функціональними порушеннями зору та без зорової патології. Розроблено та визначено кількісні критерії оцінки їх розвитку й представлено у вигляді оціночних шкал для дітей 4-5 років.

Результатом проведеного дослідження з визначення рівня розвитку координаційних здібностей дітей середнього та старшого дошкільного віку стало виявлення зниження рівня розвитку всіх видів координаційних здібностей дітей з функціональними порушеннями зору порівняно з їх однолітками без зорової патології – як у хлопчиків, так і в дівчаток. Різниця в показниках дітей суттєва, розходження статистично достовірні ($P < 0,05$). Найбільше відставання від показників здорових дітей виявлено за показниками тестів, які відображують рівень розвитку здібності до орієнтації у просторі (у дівчаток 4 років зниження складає – 58,92%, 5 років – 57,55%, у хлопчиків відповідно – 58,45% та 58,86%) та здібності зберігати статичну рівновагу (у дівчаток 4 років – 55,12%, 5 років – 49,77%, у хлопчиків відповідно – 54,24% та 49,06%). Зниження здібності до оцінки й регуляції просторово-часових та динамічних параметрів рухів у дітей 4 років складає: у дівчаток на 30,30%, у хлопчиків на 30,87%. У дітей 5 років: у дівчаток на 29,81%, у хлопчиків на 30,35%. Оцінка здібності до збереження динамічної рівноваги показала зниження у дівчаток 4 років на 37,62%, 5 років на 30,48%. У хлопчиків відповідно: на 37,50%, 31,30%. Здібність до ритму знижена у дітей 4 років: у дівчаток на 37,62%, у хлопчиків на 36,20%, у дітей 5 років зниження відповідно складає на 40,46%, 40,63%. Оцінка здібності до розслаблення м'язів складає: у дівчаток 4 років на – 37,33%, 5 років на – 25,45%. У хлопчиків відповідно: на –

36,20%, 25,98%. Контроль здібності до координованості рухів показав зниження: у дівчаток 4 років на 38,16%, 5 років на 42,10%. У хлопчиків відповідно: на 37,73%, 43,88%. При порівнянні показників між дівчатами та хлопцями 4-5 років з функціональними порушеннями зору не виявлено статистично достовірної різниці за всіма тестами ($P > 0,05$). Проте при порівнянні показників між дівчатами та хлопцями 4-5 років без зорової патології виявлено статистично достовірну різницю в дітей середнього дошкільного віку за тестом „човниковий біг” ($P < 0,05$), а в дітей 5 років за тестом „метання м'яча”. За іншими тестами не виявлено статистично достовірної різниці ($P > 0,05$). Низький рівень розвитку координаційних здібностей дітей середнього та старшого дошкільного віку з порушенням зору пов'язаний не тільки з наслідками первинних порушень, але й з обмеженістю обсягу їх рухової активності порівняно з дітьми без зорової патології.

Під час аналізу результатів виявлено, що характерною особливістю координаційних здібностей у дітей середнього та старшого дошкільного віку з патологією зорового аналізатора є велика індивідуальна варіативність результатів, яка також спостерігається в дітей без зорової патології. Проте дані свідчать про більшу індивідуальну варіативність результатів у дітей з функціональними порушеннями зору, що можна пояснити впливом стану зорового дефекту на розвиток координаційних здібностей у дітей 4-5 років.

На основі результатів констатувального педагогічного експерименту розроблені кількісні критерії оцінки розвитку координаційних здібностей дітей 4-5 років з функціональними порушеннями зору та без зорової патології. Критерії оцінки рівня формування координації рухів створені у вигляді спеціальної шкали оцінок, згідно з якою за середній рівень прояву того або іншого показника бралось $X \pm 0,5\sigma$. Рівень „вищий від середнього”: від $X + 0,6\sigma$ до $X + 1\sigma$, „нижчий від середнього”: від $X - 0,6\sigma$ до $X - 1\sigma$. Високий рівень: $X + 1,1\sigma$ і більше, низький: $X - 1,1\sigma$ і менше. Шкали містять словесну та бальну оцінку всіх показників та включають в себе варіанти: 1 бал – низький рівень розвитку, 2 бала – нижчий від середнього, 3 бали – середній рівень розвитку, 4 бали – вищий від середнього, 5 балів – високий рівень розвитку. Розроблена шкала оцінок дозволяє визначити характер та величину відхилень у розвитку координаційних здібностей дітей 4-5-річного віку з функціональним порушенням зору, забезпечити диференційований та індивідуальний підхід до кожної дитини.

У **четвертому розділі** „Науково-методичні засади формування координаційних умінь дітей 4-5-річного віку з функціональними порушеннями зору” подано обґрунтування та зміст методики формування координаційних умінь у дітей 4-5-річного віку з функціональними порушеннями зору та доведена її ефективність в процесі занять фізичними вправами.

Формування координаційних умінь в основному будувалось за принципом розучування якомога більшої кількості різноманітних рухів, які застосовуються в різноманітних ситуаціях та різних умовах. Це сприяє збільшенню запасу рухових умінь, розширенню функціональних можливостей рухового аналізатора в цілому.

Основні принципи організації та побудови методики формування координаційних умінь базувались на всебічно розроблених принципах, методах та

засобах удосконалення рухової функції в теорії та практиці фізичного виховання та врахуванні особливостей фізичного виховання дітей з патологією зору. При розробці методики ми враховували те, що формування координаційних умінь більше залежить від відповідних методів та організаційних форм навчання, ніж від змісту навчальної програми. Основу методики формування координаційних умінь склали спеціальні навчальні завдання з елементами керування, які передбачають використання певних методів, методичних прийомів, організаційних форм при навчанні основним рухам.

У зв'язку із особливістю порушення зорового аналізатора (гіперметропія, амбліопія, міопія, косоокість, астигматизм) у програму не включались вправи, розраховані на статичне напруження великих груп м'язів зі значним нервово-м'язовим навантаженням (різкі стрибки у висоту та довжину, зіскоки зі спортивних приладів, стійки на голові, руках, плечах, виси на руках, навантаження з великою інтенсивністю під час бігу, повороти, глибокі нахили).

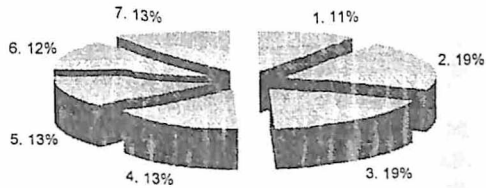
Вправи на формування координаційних умінь дітей середнього та старшого віку з функціональними порушенням зору застосовувались у підготовчій, основній та заключній частинах заняття. У підготовчій частині ми використовували вправи на формування вмінь до відчуття ритму, збереження рівноваги, розслаблення м'язів, координованості рухів. Основні завдання формування координаційних умінь вирішувались під час основної частини заняття. Вправи на координацію рухів проводили на початку та ближче до середини основної частини заняття, поки в дітей зберігалася оптимальна психічна та загальна працездатність. Вправи, спрямовані на формування координаційних умінь з одночасним проявом швидкісних, виконували відразу після підготовчої частини. В кінці основної частини використовували вправи, спрямовані на розвиток просторового орієнтування. З метою забезпечення високої та оптимальної кількості повторень ми застосовували фронтальний спосіб організації заняття. Потоковий спосіб організації ми використовували з метою уточнення деталей техніки виконання рухів, закріплення рухових умінь. Для забезпечення високого рівня рухової активності ми застосовували паралельно-потоковий спосіб організації заняття, враховуючи характер зорової патології та приділяючи увагу безпеці виконання рухових дій. Ми поєднували позмінний та груповий спосіб організації для активізації моторної щільності заняття. У зв'язку з порушенням зорового аналізатора з метою забезпечення страхування з боку вихователя та під час виконання складних за технікою виконання основних рухів ми використовували індивідуальний спосіб організації заняття. До заключної частини були включені вправи, зорієнтовані на формування вмінь до розслаблення м'язів, відчуття простору, збереження рівноваги.

В основній частині ми використовували 3-4 основні рухи. Кількість повторів залежала від виду рухової дії: вправи на збереження рівноваги – 3-5 разів, метання предметів – 6-10 разів, біг – 2-3 рази. Якщо в підготовчій частині використовувався новий матеріал, то в основній частині ми пропонували новий рух, простий за технікою виконання. При підборі основних рухів ми дотримувались наступних вимог: прагнули забезпечити чергування рухів за силовим навантаженням таким чином, щоб рухова активність дітей на заняттях під час основної частини заняття не

знижувалась, і вони отримали достатнє навантаження та оздоровчий вплив на організм.

У зв'язку з малою працездатністю дітей з вадами зору складні завдання, пов'язані з оволодінням новим матеріалом, ми давали на початку основної частини заняття, коли фізична працездатність, зорове сприйняття дитини знаходилось на високому рівні.

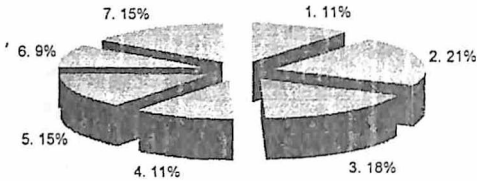
Методика складається з 7 комплексів фізичних вправ для цілеспрямованого формування координаційних умінь (оцінки й регуляції просторово-часових та динамічних параметрів рухів, збереження статичної рівноваги, динамічної рівноваги, відчуття ритму, орієнтування в просторі, розслаблення м'язів та координованості рухів) залежно від відставання рівня розвитку кожного виду координаційних здібностей. Кількість вправ у відсотках, відведених на формування координаційних умінь дітей 4 років: до оцінки й регуляції просторово-часових та динамічних параметрів рухів – 11%, орієнтування в просторі – 19%, збереження статичної рівноваги - 19%, збереження динамічної рівноваги - 13%, відчуття ритму – 13%, до розслаблення м'язів – 12%, координованості рухів – 13% (рис. 1).

- 1 оцінка й регуляція просторово-часових та динамічних параметрів рухів
- 2 орієнтування в просторі
- 3 збереження статичної рівноваги
- 4 збереження динамічної рівноваги
- 5 відчуття ритму
- 6 розслаблення м'язів
- 7 координованість рухів

Рис. 1 Співвідношення комплексів фізичних вправ у методиці формування координаційних умінь дітей 4 років з функціональними порушеннями зору в %.

За рівнем розвитку кожного виду координаційних здібностей кількість вправ, відведених на формування координаційних умінь дітей 5 років, у відсотках така: до оцінки й регуляції просторово-часових та динамічних параметрів рухів – 11%, орієнтування в просторі – 21%, збереження статичної рівноваги - 18%, динамічної рівноваги - 11%, відчуття ритму – 15%, розслаблення м'язів – 9%, координованості рухів – 15% (рис. 2).

- 1 оцінка й регуляція просторово-часових та динамічних параметрів рухів
- 2 орієнтування в просторі
- 3 збереження статичної рівноваги
- 4 збереження динамічної рівноваги
- 5 відчуття ритму
- 6 розслаблення м'язів
- 7 координованість рухів

Рис. 2 Співвідношення комплексів фізичних вправ у методиці формування координаційних умінь дітей 5 років з функціональними порушеннями зору в %.

Особливістю формування координаційних умінь є правильне співвідношення стандартно-повторного та варіативного методів. Перший метод ми використовували для формування координаційних умінь при розучуванні нових, достатньо складних в координаційному відношенні рухових дій, оволодіти якими можна лише при неодноразовому їх повторенні. Після оволодіння руховими діями для формування координаційних умінь ми використовували метод варіативності вправ, який ґрунтувався на зміні способів та умов виконання рухової дії, тим самим підвищувалась їх координаційна складність (зміна вихідного та кінцевого положень, виконання вправ із закритими очима, у прискореному та уповільненому темпі).

Ігровий метод використовувався для підвищення емоційного фону дітей. Ігри мали сюжетно-рольову спрямованість для полегшення розуміння дітьми завдань та умов рухливої гри. Використовувались ігри, спрямовані на формування певних координаційних умінь та їх комплексний розвиток. Для організації ігрової діяльності ми брали до уваги стан гостроти зору дитини, її попередній досвід, рівень фізичної підготовленості, вікові та індивідуальні можливості, місце та час проведення гри, інтереси всіх учасників гри, іноді їх настрої. Якщо діти були надмірно збуджені, гра була спокійною. Якщо навпаки - то обиралась цікава, знайома дітям гра, в якій всі брали участь.

Для перевірки ефективності розробленої методики для поліпшення навчання, спрямованого на формування координаційних умінь дітей середнього та старшого дошкільного віку з порушенням зорового аналізатора, був проведений формувальний педагогічний експеримент, результати якого дозволили розглянути зміни в рівні розвитку здібностей, що досліджувалися. Для проведення

формуального педагогічного експерименту були створені експериментальні та контрольні групи. Контрольні групи займалися за загальновідомою методикою, а експериментальні – за розробленою методикою. Формувальний педагогічний експеримент проводився з дітьми середнього та старшого дошкільного віку з функціональними порушеннями зору на заняттях з фізичної культури. Було проведено 60 занять, які проходили тричі на тиждень по 30 хвилин у середній групі та по 35 хвилин у старшій групі.

При розробці методики велику увагу було приділено зоровій патології. У цьому віці очі пристосовуються до збільшення зорового навантаження, офтальмологічні захворювання можуть прогресувати, тому ми включали спеціальні вправи для збереження зору, покращення кровопостачання до тканин ока, укріплення м'язів ока, зняття стомлення очей, використовували гімнастику для очей.

Позитивні зрушення в рівні формування координаційних умінь відображують вікові особливості їх розвитку, а також цілеспрямований педагогічний вплив, про що свідчать більш виражені зміни показників у дітей експериментальних груп порівняно з контрольними. Проте, звісно, позитивні зміни відбулись також у контрольних групах, де кінцеві результати за деякими показниками статистично достовірно відрізнялись від вихідних даних. Проте темпи приросту в експериментальних групах були значно вищі, ніж в контрольних.

В експериментальних групах дітей 4 років з функціональними порушеннями зору відмічено достовірне поліпшення всіх показників, що досліджуються ($P < 0.05$), як у дівчаток, так і в хлопчиків. У контрольній групі тільки за 3 тестами виявлено статистично достовірні зміни, що відображують рівень розвитку здібності до збереження статичної рівноваги та координованості рухів ($P < 0.05$). За 8 показниками (тести: „човниковий біг”, „метання тенісного м'яча”; тести: „кидки м'яча в ціль”, „ходьба по прямій із закритими очима”, „біг до м'ячів”; тест „повороти на гімнастичній лаві”; тест: „ритмічне постукування руками; тест: „повороти тулуба” не виявлено достовірного поліпшення ($P > 0.05$) параметрів показників як у хлопчиків, так і в дівчаток.

Аналізуючи зміни показників у дітей старшого дошкільного віку контрольної групи, ми встановили, що достовірне їх поліпшення не відбулось у дівчаток 5 років за тестами „човниковий біг”, „метання тенісного м'яча”; за тестом „кидки м'яча в ціль”; „ритмічне постукування руками”; „повороти тулуба” ($P > 0.05$). У хлопчиків 5 років не виявлено достовірного поліпшення показників за наступними тестами: „метання тенісного м'яча”, „ходьба по прямій із закритими очима”, „кидки м'яча в ціль”, „ритмічне постукування руками”, „повороти тулуба”. У той же час в експериментальній групі за цей період виявилось можливим досягнути суттєвих змін у результаті цілеспрямованого впливу на різні координаційні прояви та достовірного поліпшення за всіма показниками, як у дівчаток, так і у хлопчиків ($P < 0.05$).

Виявлено, що приріст показників координаційних здібностей в експериментальних групах становить: у дівчаток середнього дошкільного віку 18.16%, у хлопчиків – 16.74%, у дівчаток 5 років – 27.39%, у хлопчиків – 24.81%. У

той же час у дітей контрольних груп поліпшення показників становить: у хлопчиків 4 років – 5.19%, у дівчаток – 4.6%, у дітей старшого дошкільного віку: у дівчаток – 6.91%, у хлопчиків – 6.33%. Тобто темпи приросту показників дітей контрольних груп нижчі порівняно з експериментальними групами: хлопчиків 4 років у 3,23 рази, а дівчаток - у 3,95, дітей 5 років: хлопчиків – у 3,92, дівчаток – у 3,69 рази. Розроблена методика сприяє зменшенню варіювання показників впродовж дослідження в дітей 4-5 років експериментальних груп.

У дітей із зоровою патологією після впровадження експериментальної методики функціональний стан зорового аналізатора не погіршився, що засвідчують результати медичного огляду офтальмологом.

Таким чином, в результаті проведеного формувального педагогічного експерименту виявилась ефективність запропонованої методики формування координаційних умінь дітей 4-5-річного віку з функціональними порушеннями зору.

ВИСНОВКИ

1. Аналіз літературних джерел, педагогічні спостереження за дітьми 4-5 років з функціональними порушеннями зору дають можливість стверджувати, що заходів, які проводяться для них у дошкільних навчальних закладах з метою формування координаційних умінь, на сьогоднішній день надзвичайно мало, що, у свою чергу, не дає змоги ефективно попереджати виникнення недоліків у руховій сфері дітей з такою патологією. Недостатньою є кількість наукових досліджень, присвячених комплексному визначенню рівня розвитку координаційних здібностей, критеріїв їх оцінки та з проблеми методики їх формування, що суттєво знижує ефективність навчання, спрямованого на формування координаційних умінь та навичок у дітей з порушенням функцій зорового аналізатора.

2. В результаті дослідження виявлено особливості розвитку координаційних здібностей у дітей середнього та старшого дошкільного віку з функціональними порушеннями зору, які свідчать про негативний вплив порушень роботи зорового аналізатора на рівень їх розвитку. У програмах з фізичної культури в дошкільних навчальних закладах для дітей з порушенням зору формування координаційних умінь має бути важливою складовою частиною освітнього процесу та розглядатись як базис, що формує фонд нових рухових умінь та навичок, як необхідна передумова та основа успішного розвитку інших рухових якостей. При цьому для поліпшення ефективності роботи з дітьми з порушенням зорового аналізатора при формуванні координаційних умінь необхідно створити певні умови, зокрема, правильно побудувати процес навчання з урахуванням особливостей сприйняття таких дітей, застосовувати до них індивідуально-диференційований підхід, забезпечити комфорт для зорових функцій і пропедевтичне навчання, сформувати в дітей позитивне ставлення до занять фізичними вправами, враховувати їх стан здоров'я та бажання в день заняття.

3. Результати констатувального педагогічного експерименту з визначення рівня розвитку координаційних здібностей свідчать про зниження їх розвитку в дітей середнього та старшого дошкільного віку з функціональними порушеннями зору. Діти цієї категорії за всіма координаційними здібностями відстають від

параметрів здорових однолітків. Найбільше відставання від показників здорових дітей виявлено за показниками тестів, які відображують рівень розвитку здібності до орієнтації в просторі та збереження статичної рівноваги ($P < 0,05$). При порівнянні показників між дівчатами та хлопцями 4-5 років з патологією зору не виявлено статистично достовірної різниці за всіма тестами ($P > 0,05$). Проте при порівнянні показників між дівчатами та хлопцями 4-5 років без порушення зору виявлено статистично достовірну різницю в дітей середнього дошкільного віку за тестом „човниковий біг”, а в дітей 5 років за тестом „метання м’яча”. Різниця в показниках дітей даної категорії суттєва, розходження статистично достовірні ($P < 0,05$). За іншими тестами не виявлено статистично достовірної різниці ($P > 0,05$).

4. На основі констатувального педагогічного експерименту були розроблені кількісні критерії оцінки розвитку координаційних здібностей дітей 4-5-річного віку з функціональними порушеннями зору та без зорової патології. Критерії оцінки рівня формування координації рухів створено у вигляді оціночних шкал. Створена шкала оцінок може використовуватися в процесі занять фізичними вправами дітей з функціональними порушеннями зору на заняттях з фізичної культури в дошкільних навчальних закладах під час визначення особливостей розвитку всіх видів координаційних здібностей з метою подальшого більш ефективного навчання, спрямованого на формування оптимального рівня розвитку координації рухів.

5. У дослідженні теоретично обґрунтована та практично розроблена методика для поліпшення навчання, спрямованого на формування координаційних умінь дітей середнього та старшого дошкільного віку з порушенням функцій зорового аналізатора. Методика складається з 7 комплексів фізичних вправ для цілеспрямованого формування координаційних умінь (оцінки й регуляції просторово-часових та динамічних параметрів рухів, збереження статичної рівноваги, збереження динамічної рівноваги, відчуття ритму, орієнтування в просторі, розслаблення м’язів та координованості рухів) При цьому найбільший обсяг вправ у методиці спрямований на розвиток здібності до орієнтування у просторі у дітей 4 років – 19%, у дітей 5 років – 21% та здібності зберігати статичну рівновагу у дітей 4 років – 19%, у дітей 5 років – 18%.

6. Виявлено, що приріст показників координаційних здібностей в експериментальній групі у дівчаток 4-річного віку складає 18,16%, у хлопчиків – 16,74%. У дівчаток 5 років рівень розвитку координації рухів покращився у дівчаток на 27,39%, у хлопчиків на 24,81%. У той же час у дітей контрольної групи покращення показників становить у хлопчиків 4 років – 5,19%, у дівчаток – 4,6%, а що стосується дошкільнят 5-річного віку, то у дівчаток рівень підвищення координації рухів становить 6,91%, у хлопчиків – 6,33%. Таким чином, темпи приросту показників дітей контрольних груп хлопчиків 4 років у 3,23, а дівчаток - у 3,95 рази нижчі, ніж в експериментальних групах. Така сама закономірність спостерігається і в дітей 5 років. Темпи приросту показників у хлопчиків контрольної групи у 3,92, а у дівчаток у 3,69 рази нижчі, ніж в експериментальній групі. При цьому в дітей із зоровою патологією після впровадження експериментальної методики функціональний стан зорового аналізатора не погіршився, що засвідчують результати медичного огляду офтальмологом.

7. Результати дослідження підтверджують, що застосування спеціальних навчальних завдань є ефективним підходом у методиці навчання та формування координаційних умінь у дітей дошкільного віку з функціональними порушеннями зору. Розроблена методика розкриває нові можливості для підвищення ефективності фізичного виховання дітей 4-5 років, дає можливість досягнути більш високого рівня координаційного базису.

Спрямованість подальших досліджень вбачаємо у вивченні особливостей розвитку та формування координаційних умінь дітей молодшого дошкільного віку з порушенням зору.

ПРАКТИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

1. Цілеспрямоване формування координаційних умінь має здійснюватись вже в середньому та старшому дошкільному віці в дітей з функціональними порушеннями зору та забезпечувати розвиток здібностей до оцінки й регуляції просторово-часових та динамічних параметрів рухів, збереження статичної та динамічної рівноваги, відчуття ритму, орієнтування в просторі, розслаблення м'язів, координованості рухів.

2. Для ефективного навчання, спрямованого на формування координаційних умінь у дітей дошкільного віку з функціональним порушенням зору, спочатку необхідно провести комплексне тестування всіх видів координаційних здібностей на визначення рівня їх розвитку, використовуючи розроблену методику тестування та шкалу оцінки розвитку координаційних здібностей. Підбирати тести необхідно таким чином, щоб вони були доступними дітям з порушенням функцій зорового аналізатора, відповідали морфологічним особливостям та руховій підготовці дітей дошкільного віку, забезпечували диференційовані результати, які виявляють рівень розвитку конкретних координаційних здібностей. Тести повинні бути відносно простими за умовами організації та проведення, не вимагати спеціального навчання. Тестування дітей з порушенням зорового аналізатора утруднюється через обмеження вибору тестів. З набору тестів необхідно виключити висипи, стрибки з висоти, в довжину на максимальну відстань, різкі нахили, вправи з обтяженнями, перекиди. Для визначення рівня розвитку координаційних здібностей у дітей 4-5-річного віку рекомендується використовувати такі тести: „човниковий біг”, „метання тенісного м'яча” для визначення здібності до оцінки й регуляції просторово-часових та динамічних параметрів рухів; для контролю здібності до орієнтування в просторі: „ходьба по прямій із закритими очима”, „кидки м'яча в ціль”, „біг до м'ячів”; контроль стійкості статичної рівноваги: за методикою Бондаревського з відкритими та закритими очима; контроль стійкості динамічної рівноваги за допомогою тесту „повороти на гімнастичній лаві”; „ритмічне постукування руками” для визначення здібності до правильного відтворення ритму; контроль здібності до розслаблення м'язів за допомогою тесту „повороти тулуба”; контроль здібності до координованості рухів за допомогою тесту „десять вісімок”.

3. Для формування координаційних умінь рекомендується використовувати розроблену методику на заняттях з фізичної культури, використовувати запропоновані вправи за спрямованістю на кожний вид координаційних здібностей. Необхідно окремо розвивати здібність до збереження статичної та динамічної

рівноваги у зв'язку з особливостями їх розвитку в дітей 4-5 років з функціональними порушеннями зору. Рекомендується в дітей 4 років більшу увагу звертати на розвиток збереження статичної рівноваги у вправах із закритими очима. У дітей 5 років слід приділяти увагу вправам з відкритими очима. Особливу увагу слід приділити найбільш відстаючим видам координаційних здібностей у дітей дошкільного віку з функціональними порушеннями зору, зокрема здібності до просторового орієнтування та збереження статичної рівноваги.

4. З метою формування координаційних умінь у дітей дошкільного віку з функціональним порушенням зору рекомендується використовувати запропоновані спеціальні рухливі ігри, спрямовані на розвиток окремих видів координаційних здібностей та на їх комплексне формування.

5. Для попередження перевтоми очей рекомендується використовувати протягом заняття гімнастику для очей з метою покращення кровопостачання м'язів ока, їх тренування та розслаблення.

6. Рекомендується диференційовано підбирати спеціальні вправи для кожної дитини на основі комплексного тестування всіх видів координаційних здібностей, враховуючи особливості порушень зорового аналізатора.

7. Для цілеспрямованого формування координаційних умінь рекомендується застосовувати різноманітні методи, методичні прийоми та організаційні форми, для більш ефективного розвитку координаційних здібностей, використовуючи контрастні та зближуючі завдання, виключення зорового контролю, метод варіювання способів виконання вправ та умов виконання, різноманітні вправи з предметами, за звуковим сигналом. Спеціальні навчальні завдання рекомендується підбирати для ефективного впливу на дію різних аналізаторів: рухового, зорового, дотикового, слухового, які сприяють розвитку та визначають рівень координаційних здібностей.

8. З метою більш ефективного формування координаційних умінь дітей 4-5-річного віку з функціональними порушеннями зору вправи рекомендується включати в різні структурні частини заняття з фізичної культури протягом навчального року.

9. Впродовж дня для підвищення рівня тренувального ефекту доцільно всі види фізичних вправ, запропоновані в нашій системі роботи, використовувати в різних формах роботи з фізичного виховання: ранкової гімнастиці, гімнастиці після сну, фізкультхвилинках та фізкультпаузах, на прогулянках, під час самостійної рухової діяльності, в рухливих іграх тощо.

За темою дисертації опубліковані такі роботи:

1. Воловик Н.І. Розвиток координаційних здібностей у дітей 4-5 років з порушенням зору / Н.І. Воловик // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: Зб. наук. пр. / За ред. проф. С.С. Єрмакова. – Х.: ХДАДМ (ХХПІ), 2007. – № 12. – С. 46-49.

2. Воловик Н.І. Методика розвитку координаційних здібностей у дітей 4-5 років з порушенням зору / Н.І. Воловик // Педагогіка, психологія та медико-

біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: Зб. наук. пр. / За ред. проф. С.С. Єрмакова. – Х.: ХДАДМ (ХХП), 2007. – № 10. – С. 12-15.

3. Воловик Н.І. Обґрунтування методики розвитку координаційних здібностей у дітей 4-5 років з порушенням зору / Н.І. Воловик // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: Зб. наук. пр. / За ред. проф. С.С. Єрмакова. – Х.: ХДАДМ (ХХП), 2007. – № 8. – С. 17-19.

4. Воловик Н.І. Дослідження координаційних здібностей у дітей 4-5 років з порушенням зору / Н.І. Воловик // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: Зб. наук. пр. / За ред. проф. С.С. Єрмакова. – Х.: ХДАДМ (ХХП), 2007. – № 4. – С. 28-31.

5. Воловик Н.І. Розвиток здібності до просторового орієнтування у дітей з порушенням зору / Н.І. Воловик // Вісник ЧПДУ ім. Т.Г. Шевченка. Серія: педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт: Збірник. – Чернівці, 2007. – Вип. 44. – С. 437-439.

6. Воловик Н.І. Особливості розвитку координаційних здібностей дітей старшого дошкільного віку з порушенням зору / Н.І. Воловик // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: Зб. наук. пр. / За ред. проф. С.С. Єрмакова. – Х.: ХДАДМ (ХХП), 2006. – № 9. – С. 38-41.

7. Воловик Н.І. Состояние развития координационных способностей детей среднего дошкольного возраста с нарушением зрения / Н.І. Воловик // Физическое воспитание студентов творческих специальностей: Сб. науч. тр. / Под ред. проф. С.С. Єрмакова. – Х.: ХГАДИ (ХХП), 2006. – № 5. – С. 70-76.

8. Воловик Н.І. Визначення рівня розвитку координаційних здібностей дітей середнього та старшого дошкільного віку з порушенням зору / Н.І. Воловик // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія № 15. Теорія та методика навчання: фізична культура і спорт: Зб. наук. праць / За ред. Г.М. Арзютова. – К.: НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2007. – Випуск 3. – С. 34-40.

9. Воловик Н.І. Особливості фізичного розвитку та рухових порушень у дітей дошкільного віку з вадами зору / Н.І. Воловик // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія № 15. Теорія та методика навчання: фізична культура і спорт: Зб. наук. пр. / За ред. Г.М. Арзютова. – К.: НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2005. – Вип. 2. – С. 99-103.

10. Воловик Н.І. Корекція координації рухів у дітей дошкільного віку з глибоким порушенням зору / Н.І. Воловик // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія № 15. Теорія та методика навчання: фізична культура і спорт: Зб. наук. пр. / За ред. Г.М. Арзютова. – К.: НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2005. – Вип. 1. – С. 97-101.

Анотації

Воловик Н.І. Формування координаційних умінь дітей 4-5-річного віку з функціональними порушеннями зору в дошкільних навчальних закладах. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю **13.00.02** – теорія та методика навчання (фізична культура, основи

здоров'я). - Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, Київ, 2008.

Дослідження присвячено проблемі формування координаційних умінь дітей середнього та старшого дошкільного віку з функціональними порушеннями зору в дошкільних навчальних закладах. Метою дослідження було розроблення та теоретичне обґрунтування методики формування координаційних умінь з урахуванням вікових особливостей їх розвитку в дітей дошкільного віку з функціональними порушеннями зору. У роботі показана важливість розвитку координаційних здібностей дітей дошкільного віку для їх фізичного становлення, фізичної підготовленості, позитивного впливу на розумовий розвиток дитини, підготовку до навчання в школі. У дисертації здійснено порівняльний аналіз особливостей розвитку координаційних здібностей дітей 4-5 років з порушенням зорового аналізатора та без зорової патології, розроблено спеціальну шкалу оцінки розвитку кожного виду координаційних здібностей для дітей 4-5-річного віку з функціональними порушеннями зору та їх здорових однолітків, теоретично обґрунтовано та практично розроблено методику формування координаційних умінь з урахуванням вікових особливостей їх розвитку. Експериментально доведена ефективність запропонованої методики формування координаційних умінь на заняттях з фізичної культури в дошкільних навчальних закладах.

Ключові слова: дошкільнята, координація, вміння, здібності, методика, навчання, формування, зір, аналізатор.

Воловик Н.И. Формирование координационных умений детей 4-5-летнего возраста с функциональными нарушениями зрения в дошкольных учебных заведениях. – Рукопись.

Диссертация на соискание учёной степени кандидата педагогических наук по специальности **13.00.02** – теория и методика обучения (физическая культура, основы здоровья). – Национальный педагогический университет имени М.П. Драгоманова, Киев, 2008.

Диссертационное исследование было направлено на разработку и экспериментальное обоснование методики формирования координационных умений с учетом возрастных особенностей их развития у детей среднего и старшего дошкольного возраста с функциональными нарушениями зрения в дошкольных учебных заведениях. В диссертации были изучены возрастные особенности развития и сделан сравнительный анализ каждого вида координационных способностей детей 4-5 лет с нарушением зрительного анализатора. На основании результатов исследования разработана специальная шкала оценки развития координационных способностей для детей 4-5 лет с функциональными нарушениями зрения. Экспериментально доказана эффективность предложенной методики в процессе формирования координационных способностей детей.

В работе показана важность развития координационных способностей детей дошкольного возраста для их физического развития, физической подготовленности, их позитивного влияния на умственное развитие ребенка, подготовку к школьному обучению.

Результаты теоретических исследований свидетельствуют о том, что нарушения зрительного анализатора негативно влияют на физическое развитие, формирование двигательной сферы, функциональных показателей. Антропометрические показатели (рост, масса тела, окружность грудной клетки) у детей с патологией зрительного анализатора снижены в сравнении с детьми без нарушений органа зрения. Дети с патологией зрения по уровню развития всех физических качеств (скорость, сила, выносливость, гибкость) во всех возрастных группах отстают от своих здоровых сверстников. Нарушение зрения наиболее негативно влияет на сферу координационных способностей. Эти отклонения являются препятствием для формирования двигательных навыков, развития физических качеств.

Для определения уровня развития координационных способностей была подобрана методика тестирования с учётом анатомо-физиологического развития детей дошкольного возраста и нарушения зрительного анализатора. Определялось развитие следующих видов координационных способностей: способность к оценке и регуляции пространственно-временных и динамических параметров движений, сохранению статического и динамического равновесия, к ритму, к пространственному ориентированию, расслаблению мышц, к координации движений. Сравнительный анализ исследования показал, что дети с нарушением зрения отстают по всем показателям от своих сверстников. В большей степени выявлено отставание по показателям способности к пространственному ориентированию и сохранению способности статического равновесия.

На основе полученных данных была разработана специальная шкала оценки развития координационных способностей для детей 4-5 лет с функциональными нарушениями зрения. Шкалы содержат словесную и балльную оценку всех исследуемых показателей. Данная шкала позволит определить характер и величину отклонений в развитии координационных способностей детей 4-5 лет с функциональными нарушениями зрения, обеспечить дифференцированный и индивидуальный подход при работе с каждым ребёнком на занятиях по физической культуре в дошкольных учебных заведениях для детей с нарушением зрения.

На основе полученных результатов исследования была разработана и экспериментально проверена методика формирования координационных умений с учетом возрастных особенностей их развития у детей среднего и старшего дошкольного возраста с функциональными нарушениями зрения. Методика была разработана с учётом морфологических особенностей и функциональных возможностей детского организма, уровня подготовленности, здоровья, особенностей психики детского организма. Методика разработана с учетом зрительной патологии и вторичных нарушений у детей. Для предупреждения прогрессирования офтальмологической патологии были включены специальные упражнения для сохранения зрения, для улучшения кровоснабжения в тканях глаза, для улучшения работы мышц глаза, для снятия утомления глаз.

Методика состоит из 7 комплексов упражнений для целенаправленного формирования координационных умений с учетом наиболее отстающих видов координационных способностей. Методика состояла из 60 занятий, которые

проводились 3 раза в неделю по 30 минут в средней группе и по 35 минут в старшей группе. Специальные задания подобраны для эффективного влияния на действие различных анализаторов: двигательного, зрительного, тактильного, слухового, которые позитивно влияют на развитие и определяют уровень координационных способностей.

В результате применения разработанной методики формирования координационных умений с учётом возрастных особенностей их развития у детей среднего и старшего дошкольного возраста с функциональными нарушениями зрения в дошкольных учебных заведениях выявлены положительные сдвиги в уровне развития координационных способностей, о чем свидетельствуют более выраженные изменения показателей экспериментальных групп. Данная методика позитивно влияет на уменьшение коэффициента вариации в течение исследования у детей 4-5 лет из экспериментальных групп. У детей с нарушением зрения после внедрения экспериментальной методики функциональное состояние зрительного анализатора не ухудшилось, по результатам офтальмологического осмотра.

Использование специальных заданий является эффективным подходом в методике обучения, направленного на формирование координационных умений, и раскрывает новые возможности для повышения эффективности физического воспитания детей дошкольного возраста с нарушением зрения.

Ключевые слова: анализатор, дошкольники, зрение, координация, методика, обучение, способности, умение, формирование.

Volovik N.I. The formation of the coordination skills of four and five-year-old children with functional visual impairment in infant school. – Manuscript.

Thesis for the scientific degree of Candidate of Pedagogical Sciences, specialty **13.00.02** – theory and methods of studies (physical culture, bases of health). - National Pedagogical Dragomanov University, Kiev, 2008.

The thesis is devoted to the problem of the formation of coordination skills of four and five-year-old children with functional visual impairment in infant school. The purpose of the research is to develop and to test the methods for the formation of coordination skills abiding the peculiarities of their development in the preschool children with functional visual impairment. In the thesis the comparative analyses of the peculiarities of the coordination motor skills development of four and five-year-old children with functional visual impairment and without visual disorders was done and the special rating scale for the testing coordination motor skills of four and five-year-old children with functional visual impairment was formed. It was found out the positive changes in level of the development of coordination skills, according to the date that show more expressed changes indicators of four and five-year-old children with functional visual impairment of experimental groups comparing with control groups. The using of special training tasks is an effective approach in the methods of coordination skills training and ensures new possibilities for the increasing effectiveness of physical education in infant school for preschool children with visual impairment.

Key words: analyzer, coordination, abilities, formation, vision, methods, preschool children, skill, studies.

Підписано до друку 31.03.08 р. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times.
Наклад 100 прим. Зам. № 181
Віддруковано з оригіналів.

Видавництво Національного педагогічного університету
імені М.П. Драгоманова. 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9
Свідоцтво про реєстрацію № 1101 від 29.10.2002.
(044) 239-30-26

